

Kahden kulttuurin välissä - opas maahanmuuttajanuorille seurustelusta, avioliitosta ja seksuaalisuudesta

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Kansalaistoiminnan- ja nuorisotyön koulutusohjelma
Opinnäytetyö 05/2018
Stella Jakobson, Lilli Sivenius, Mirva Hiekkänen

SEURUSTELU

Mitä seurustelu on?

Seurustelu perustuu yleensä rakkauteen ja yhdessäoloon. Seurustelusta sovitaan yhdessä ja sillä tarkoitetaan yleensä kahden ihmisen sitoutumista yhteisesti sovitulla tavalla seurustelusuhteeseen. Ystävyydessä ja seurustelussa on paljon samaa, mutta seurustelussa kumpikin osapuoli tuntee romanttisia tunteita toisiaan kohtaan.

Seurustelu voi olla nuorena WhatsApp-viestien lähettämistä ihastukselle, tapailua ja treffailua, vanhempana kahden ihmisen välistä yhdessä olemista ja tekemistä. Seurustelu on ihmissuhdetaitojen opettelemista ja juuri sellaista, kuin nuoret niissä kehitysvaiheissaan ovat valmiita kokemaan. Suomessa seurustelua pidetään normaalina, hyväksyttävänä ja yleisenä asiana.

Kun aloittaa seurustelun, tulee huomioida toinen ihminen itsensä lisäksi. Seurustelun tulisi olla tasavertainen ihmissuhde. Seurustelusuhteeseen kuuluu molemminpuolinen kunnioitus, huolenpito ja vastuuntunto. Suhteessa voi tulla ristiriitoja ja pettymyksiä, se on normaalia. Kyky ratkaista riidat ja keskustella ne auki on tärkeää suhteen kannalta. Seurustelusuhteessa ei saa painostaa, pakottaa tai uhkailla toista. Henkinen tai fyysinen väkivalta ei ole koskaan hyväksyttävää ja molemmilla tulee olla seurustelusuhteessa turvallinen olo.

On hyvin yleistä, että Suomessa ja muissa länsimaissa tutustutaan kunnolla toiseen seurustelun kautta ja vasta sen jälkeen muutetaan mahdollisesti yhteen asumaan tai mennään naimisiin. Seurustelun ei kuitenkaan tarvitse johtaa kihlautumiseen, avo- tai avioliittoon.

Aloitteen tekeminen

Ihastuminen on mahtavan ihana ja positiivinen tunne. Ihastus voi täyttää ajatukset ja heikentää hetkellisesti keskittymiskykyä, olo ihastuksen lähellä voi tehdä jännittyneeksi. Kun rakastuu tai ihastuu, voi olonsa tuntea samanaikaisesti onnelliseksi sekä epävarmaksi, se on hassua mutta normaalia!

Seurustelu saattaa alkaa toisen aloitteesta tai yhteisestä päätöksestä. Aloitteen tekeminen voi tuntua hankalalta, ja eri ihmisillä on omat tyylinsä kertoa ihastumisestaan. Joku ehkä kertoo tai kysyy suoraan, joku laittaa viestin sosiaalisessa mediassa tai WhatsAppissa, joku pyytää kaveriaan kertomaan asiasta puolestaan.

- Voit olla oma itsesi ja toimia miten sinusta tuntuu parhaalta.
- Voit osoittaa huomanneesi ihastuksesi katsomalla häntä silmiin ja hymyillä.
- Voit jutella ihastuksesi kanssa normaaleista asioista kuten musiikista tai elokuvista.
- Joskus sosiaalisen median kautta on helpompi lähestyä ihastusta kuin kasvotusten.
- Kaveritkin voivat kertoa puolestasi ihastumisestasi, mutta suositeltavaa on tehdä itse rohkeasti aloite.
- Ei kannata lähestyä ihastuksen kohdetta liian hyökkäävästi, sillä hän saattaa pelästyä liiasta innokkuudesta.

Joskus joku kenestä ei ole kiinnostunut seurustelumielessä, saattaa osoittaa kiinnostustaan. Silloin kannattaa miettiä miten torjua toinen kunnioittavasti. Voi miettiä, miten itse haluaisi kuulla asiasta ja toimia sitten sen mukaan.

Laki

Suomen rikoslaissa ei oteta kantaa seurusteluun, vaan pelkästään seksuaaliseen kanssakäymiseen silloin kuin toinen osapuoli on nuorempi kuin 16-vuotias. Seksin harrastaminen alle 16-vuotiaan kanssa on kielletty. Nuorten väliset tasavertaiset seurustelu- ja seksisuhteet ovat käytännössä kuitenkin sallittuja. Suomessa jokaisella on seksuaalinen itsemääräämisoikeus.

Suomessa ajatellaan, että jos seurustelusuhde on tasavertainen eikä siihen liity painostamista tai hyväksikäyttöä, niin ei sitä tarvitse silloin myöskään salata.

Oikea ikä?

Ei ole olemassa sääntöä siihen minkä ikäisenä tulisi aloittaa seurustelu. Ei myöskään tarvitse seurustella jos ei itse niin halua.

Jotkut ihmiset haluaisivat seurustella, mutta eivät ole löytäneet vielä sopivaa ihmistä kenen kanssa seurustella. Jotkut taas haluavat elää sinkkuina, eivätkä seurustella tai mennä esimerkiksi naimisiin. Sinkkuna oleminen voi olla oma valinta, jossa on paljon hyviä puolia. Suomessa nuorten ja nuorten aikuisten sinkkuus on yleistä.

Seurustelusuhdetta ei kannata aloittaa muiden painostuksesta tai vasten omaa tahtoaan. Seurustelusuhde on valettu tukevalle pohjalle silloin, kun molemmat haluavat siltä samoja asioita ja ovat valmiita keskustelemaan ajatuksistaan sekä kuuntelevat toisiaan.

Kenen kanssa?

Yksilön seksuaalinen suuntautuminen määrittää sen, kuka ihastumisen ja rakkauden kohteena on. Yksilö ei voi valita itse omaa seksuaalista suuntautumistaan. Seksuaalisuus on koko elämän mittainen prosessi. Osa kokee olevansa varmoja seksuaalisesta suuntautumisestaan jo lapsena, osalle se on joustava ja se voi muuttua elämän eri vaiheissa. Jokaisella on oikeus itse määrittellä tai olla määrittämättä oma seksuaalinen identiteettinsä.

Heteroseksuaalit ihmiset tuntevat vetoa eri sukupuolta olevia kohtaan, nainen miestä kohtaan ja mies naista kohtaan. On myös aivan yhtä normaalia ja hyväksyttävää jos tunteet kohdistuvat samaa sukupuolta olevaan ihmiseen, tällöin puhutaan homoseksuaalisuudesta. Osalle ihmisistä sukupuolella ei ole merkitystä ja he voivat rakastua sukupuoleen katsomatta. Kaikki ihmiset eivät koe seksuaalista vetoa toisiin ihmisiin, mutta saattavat silti haluta seurustella. Joidenkin mielestä on parempi elää kokonaan ilman seurustelu- tai parisuhdetta. Omaan ja muiden seksuaalisuuteen kannattaa suhtautua ymmärtäväisesti ja avoimesti.

Syrjintä seksuaalisen suuntautumisen perusteella on kriminalisoitu Suomessa vuonna 1995 ja syrjintä sukupuoli-identiteetin perusteella on kriminalisoitu vuonna 2004. Suomessa on sallittua seurustella ja avioitua samaa sukupuolta olevan henkilön kanssa.

Suomen laki ei ota kantaa eri uskontokuntiin kuuluvien ihmisten keskinäiseen seurusteluun liittyen. Seurustelua eri uskontokuntiin kuuluvien ihmisten välillä pidetään Suomessa hyväksyttävänä ja se on täysin sallittua.

Monikulttuurisista seurustelusuhteista puhutaan silloin, kuin seurustelukumppanit ovat eri kulttuureista.

Mistä ja miten löytää ihmisen kehen ihastua, kenen kanssa ehkä seurustella?

Seurustelukumppanin voi löytää esimerkiksi koulusta, netistä, ystävien kautta tai harrastuksista. Usein on helppoa ihastua ja kiinnostua ihmisistä joiden seurassa on helppo sekä hyvä olla. Joskus voi ihastua ensisilmäyksellä, mutta ihastuminen ja rakkaus voi kehittyä myös rauhallisemmin tutustumisen, kaveruuden tai ystävyyskautta.

Jos olet löytynyt ihastuksen netistä, mutta et ole ikinä tavannut häntä liveinä, älä lähetä hänelle intiimejä kuvia itsestäsi (sellaisia, joissa näytät tai paljastat rintojasi, sukuelimiäsi tai muuta intiimiä kohtaa itsestäsi), vaikka hän lupaisi kuvien jäävän vain hänelle.

Jos netissä kohtaamasi ihastuksesi pyytää sinua esimerkiksi kotiinsa tai muuhun tuntemattomaan paikkaan, älä mene sinne. Sovi tapaaminen aina ensin sellaiseen julkiseen paikkaan, jossa on muitakin ihmisiä ja josta pääset nopeasti pois, jos et halua jatkaa tapaamista.

Kannattaa aina myös kertoa jollekin luotettavalle ihmiselle jos olet menossa tapaamaan netissä tutustumaasi ihmiseen. Se, että netissä tai kasvotusten kohtaamasi ihminen kuuluu samaan etniseen ryhmään, samaan kulttuuriin tai uskontoon, ei tarkoita sitä etteikö hän voisi vahingoittaa sinua. Seurustelu ja ihastuminen ovat hienoja asioita mutta on hyvä muistaa aina oma turvallisuus ja omat rajat.

Seurustelu ja seksi

Seksillä tarkoitetaan toimintaa, jonka tarkoituksena on tuottaa nautintoa. Se on aina vapaaehtoista ja molemminpuolista. Seksi on täysin luonnollista eikä sitä tarvitse hävetä. Se voi olla joko kahden (tai monen) ihmisen välistä tai sitä voi harrastaa myös yksin; silloin puhutaan masturbaatiosta eli itsetyydytyksestä. Erilaisia tapoja harrastaa seksiä tai itsetyydytystä on monia; ei ole olemassa "yhtä oikeaa tapaa".

Seurustelusuhteeseen alkaminen tai jos jo seurustelee, ei tarkoita että täytyy harrastaa seksiä. Seksi ei ole myöskään aina pelkästään yhdyntää kuten edellä mainittiin. Tasavertaisessa seurustelusuhteessa ei kuulu painostaa toista harrastamaan seksiä. Joskus saattaa eteen tulla tilanne, että seurustelukumppani haluaisi harrastaa seksiä, mutta itse taas ei halua. Seurustelusuhteen voi halutessaan lopettaa, jos toinen haluaa harrastaa seksiä ja itse ei sitä halua.

Ennen kuin alkaa harkita seksin harrastamista, kannattaa muistaa, että:

- Kiirettä seksin harrastamiseen ei ole, seurustelusta voi nauttia muutenkin.
- Ei tarvitse tehdä tai suostua mihinkään sellaiseen, jota ei itse halua. Jokaisella on seksuaalinen itsemääräämisoikeus.
- Seksi ei ole pakollinen suoritus, eikä sitä tarvitse harrastaa toisen toiveesta.
- Kannattaa kuunnella omia tunteja, aina voi ja saa sanoa EI.
- Jokaisella on oikeus kunnioittaa omia periaatteitaan ja rajojaan sekä suojella itseään.
- Muista myös ehkäisy. Kondomi on ainoa ehkäisytapo, joka suojaa myös seksitaudeilta.

Seurustelun päättyminen

Niin ihanaa kuin alkuhuuma ja siitä seuraava seurustelu saattaa olla, voi seurustelu päättyä myös eroon. Elämän varrella tulee vastaan ikäviä asioita ja sydänsuruja lähes kaikille, sillä ne kuuluvat elämään.

Joskus eroa on pohdittu pitkään ja joskus taas seurustelu saattaa päättyä yllättäen. Usein seurustelun päättyminen aiheuttaa ahdistusta ja surua. Erosta yli pääseminen ja toipuminen voi kestää kauankin, mutta siitä selviää ja saattaa huomata myöhemmin oppineensa jotain.

Jos haluaa itse erota, kannattaa asia tehdä myötätuntoisesti ja kunnioittavasti toista kohtaan. Kohteliasta on, että kertoo syyn miksi haluaa suhteen päättää. Joskus eron jälkeen voi jatkaa ystävinä, toisinaan se on mahdotonta. Vaikka eroaisi, ei entisen seurustelukumppanin luottamusta saa rikkoa. Seurustelun aikana tapahtuneita intiimejä kokemuksia ja asioita ei tulisi jakaa muille, sillä ne ovat yksityisiä. Vaikka itsellä olisikin huono olla, ei toisen yksityisyyttä saa loukata.

Eron aiheuttamia ahdistuksen ja surun tunteita kannattaa käsitellä puhumalla. Niistä voi jutella luotettavalle ystävälle, turvalliseen aikuiselle, terveydenhoitajalle, koulupsykologille tai -kuraattorille.

Pohdittavaksi

Seurustelu ja oman rakkaan kanssa ajanvietto on ihanaa, mutta ystäviään ei kannata unohtaa. Omista ystäivistä, harrastuksista ja tärkeistä jutuista kannattaa pitää kiinni. Jos seurustelu jostain syystä päättyy, on tärkeää että taustalta löytyy itselle läheisiä ihmisiä kehen tukeutua.

- Seurustelussa tulee huomioida toinen ihminen ja tutustua häneen kunnolla.
- Hyvässä seurustelusuhteessa halutaan toiselle hyvää, eikä tuoteta tarkoituksella pahaa oloa tai loukata toista. Virheitä voi tehdä, ja niitä voi saada ja antaa anteeksi.
- Seurusteluun ei kuulu fyysinen tai henkinen väkivalta, alistaminen, pakottaminen tai julmuus toista kohtaan.
- Asioista keskusteleminen ja yhdessä tekeminen luovat läheisyyttä.
- Kaikesta ei tarvitse olla samaa mieltä seurustelukumppanin kanssa, tämä ei tarkoita ettei välittäisi toisesta.
- On tärkeää kunnioittaa ja kuunnella toisen mielipiteitä, vaikkei ajattelisi samalla tavalla.
- Riitoja ja erimielisyyksiä tulee joskus ja ne kannattaa selvittää yhdessä puhumalla.
- Kerro, että välität. Sen voi osoittaa sanoin kertomalla ja olemalla huomioiva toista kohtaan.
- On tärkeää kertoa seurustelukumppanilleen omista tunteistaan ja ajatuksistaan.
- Joskus seurustelukumppani saattaa pyytää intiimejä kuvia sinusta tai haluaa ottaa yhdessä pussauskuvia tai muita intiimejä kuvia. Kannattaa kuitenkin harkita tarkkaan ennen suostumista niihin. Joskus eron jälkeen seurustelukumppani saattaa uhata levittää niitä netissä, somessa tai lähettää kuvia jopa sinun vanhemillesi tai sukulaisillesi.
- Seurustelu voi tarkoittaa eri asiaa eri ihmisille riippuen kulttuurista, uskonnosta tai perheen kasvatuseria-alueista. Jos huomaat, että seurustelukumppanisi ei halua

syystä tai toisesta kertoa suhteestanne perheelleen tai ystävilleen, kunnioita hänen toivettaan. Voit kysyä siihen syytä ja voitte yhdessä pohtia, miksi seurustelukumppanisi joutuu/haluaa salata suhteenne.

- Seurusteluun liittyvistä asioista ja mieltä askarruttavista kysymyksistä voi keskustella esimerkiksi koulun terveydenhoitajan, koulupsykologin tai -kuraattorin kanssa. Heillä on myös laissa määritetty vaitiolovelvollisuus.

Avoliiton monet muodot

Avoliitto

Avoliitolla tarkoitetaan suhdetta, jossa pari asuu yhdessä. He eivät kuitenkaan ole naimisissa keskenään. Avoliitto ei ole siis rekisteröity mihinkään. Avoliitto voi olla eri tai samaa sukupuolta olevien henkilöiden välinen suhde. Avoliitto päättyy silloin kun jompikumpi muuttaa pois yhteisestä asunnosta pysyvästi. Suomalaisessa kulttuurissa yhdessä asuminen tai seurustelu on normaalia, eikä sen takia ei ole välttämätöntä mennä naimisiin.

Avoliitto

Avoliitto on kahden ihmisen välinen suhde, joka on Suomen laissa määritelty. Suomessa pari voi mennä naimisiin, jos sille ei ole laillisia esteitä ja se perustuu vapaaehtoisuuteen. Lupaa ei tarvitse kysyä erikseen perheeltä tai lähipiiriltä. Toki usein pariskunnan naimisiinmeno ja häät ovat koko perheen yhdistävä iloinen asia. Suomessa kuitenkin pari saa itse päättää menevätkö he naimisiin kirkossa vai maistraatissa tai pitävätkö he häät. Tämä tapa eroaa sellaisista kulttuureista, joissa vanhemmilla tai yhteisöllä on paljon päätösvaltaa avioliittoon ja sen solmimiseen liittyen.

Avoliiton voi solmia 18 vuotta täyttänyt henkilö. Erityistapauksissa voidaan pyytää poikkeuslupa oikeusministeriöltä, jolloin alle 18- vuotias voi mennä naimisiin. Tämä

on kuitenkin harvinaista Suomessa. Nykypäivänä suomalaiset menevät naimisiin keskimäärin 30-vuotiaina.

Jotta Suomessa voi mennä naimisiin, tulee parin ensin pyytää *avioliiton esteiden tutkinta*. Se on kirjallinen hakemus, jonka hoitaa usein maistraatti tai seurakunta. Avioliiton esteiden tutkinnalla varmistetaan esimerkiksi se, ettei jompikumpi puolisoista ole jo naimisissa.

Avioehto on sopimus, jonka määrittää parin omaisuuden jaon avioeron sattuessa. Jos aviopari ei ole tehnyt avioehtoa, jaetaan eron yhteydessä parin yhteenlaskettu omaisuus puoliksi. Avioehto on kirjallinen sopimus, joka on laillinen vain jos se on maistraatin hyväksymä. Avioehto voidaan tehdä ennen avioliiton solmimista tai sen aikana.

Joskus ulkomailla tai Suomessa solmitut avioliitot eivät ole lainvoimaisia Suomen lain silmissä. Silloin kyseessä on ns. "uskonnollinen siunaaminen", eli esimerkiksi imaami tai muu henkilö on siunannut avioliiton, eikä avioliittoa ole solmittu Suomen lain sääntöjen mukaan. Jos avioliitto ei ole Suomen laissa tunnustettu, ei voi olla varma omista oikeuksistaan oikeuden edessä. Myöskään tilanteen vaatiessa virallista avioeroa voida myöntää.

Järjestetty avioliitto

Järjestetty avioliitto on ikivanha käytäntö ja on edelleenkin monessa maassa tapana ympäri maailmaa. Järjestetty avioliitto tarkoittaa sitä, että yleensä vanhemmat tai sukulaiset valitsevat sopivan puoliso ehdokkaan nuorelle. Joissain tapauksissa myös nuori itse saattaa pyytää vanhempiaan etsimään itselleen sopiva puolisoehdokas. Järjestetyssä avioliitossa on usein kyse kahden suvun välisestä sopimuksesta ja kahden ihmisen välisestä yhteensopivuudesta. Järjestetyssä avioliitossa nuoret eivät ehkä ole rakastuneita toisiinsa vaan kokevat, että avioliitto on muuten hyvä ja sopiva vaihtoehto juuri sen nimenomaisen henkilön kanssa. Järjestetyssä avioliitossa nuori voi tavata monta puolisoehdokasta ilman, että suostuu avioon ja sopivan henkilön kohdattuaan voi avioitua hänen kanssaan. Tärkeää järjestetyssä avioliitossa on se, että molemmat puoliset suostuvat avioliittoon.

Pakkoavioliitto

Pakkoavioliitto tarkoittaa avioliittoa, joka solmitaan vasten toisen tai molempien osapuolien tahtoa. Järjestetty avioliitto voi muuttua pakkoavioliitoksi jos jompi kumpi nuorista ei haluakaan naimisiin kyseisen ehdokkaan kanssa, mutta vanhempien mielestä nuoret ovat tapailleet jonkin aikaa ja muu yhteisö on olettanut heidän olevan kihloissa. Tällöin vanhemmat saattavat ajatella, että esim. tyttö on jo tapailut jonkin aikaa poikaa ja jos nyt peräännytyy avioitumissuunnitelmista, hänen kunniansa on mennyt ja samalla myös perheen kunnia on mennyt.

Joissakin tapauksissa nuoret voidaan painostaa avioitumaan heti murrosiän alettua koska vanhemmat saattavat ajatella, että muuten nuori harrastaa esiaviollista seksiä. Jos nuori jää kiinni seurustelusta jonkun ei-toivotun henkilön kanssa, voi vanhemmat pakottaa avioliittoon maineen palauttamiseksi. Myös seksuaalivähemmistöön kuuluvat nuoret voidaan pakottaa avioliittoon vastakkaisen sukupuolen kanssa vastoin heidän tahtoaan.

Monikulttuurinen avioliitto

Monikulttuuriset parisuhteet yleistyvät Suomessa kovaa vauhtia, sitä mukaa kun maailma globalisoituu. Monikulttuurisessa avioliitossa molemmat osapuolet ovat eri kulttuureista. He voivat olla kotoisin eri maista, puhua eri kieltä tai kuulua eri uskontokuntiin. Monikulttuurisissa liitoissa puoliset voivat kohdata monia haasteita liittyen erilaisiin näkemyksiin, mutta monikulttuurisuus on myös hyvä nähdä rikkautena ja positiivisena voimavarana.

Puolisoiden eri uskonnot eivät ole välttämättä este avioliitolle, mutta voivat tuoda ilmi parien näkemyseroja eri asioissa. Samankaltaiset elämäntavat ja arvot ovat kuitenkin tärkein liima onnelliselle suhteelle. Jossain kulttuureissa eri uskonto ryhmään kuulumisen voi kuitenkin olla este avioliitolle. Esimerkiksi musliminaiset saavat mennä naimisiin vain muslimimiehen kanssa. Se mikä on sallittua ja mikä ei, vaihtelee eri uskontojen ja kulttuurien mukaan.

Kihlautuminen

Kihlautuminen tai kihlajaiset olivat myös Suomessa yleinen tapa mutta nykyään se on menettänyt merkitystään. Monissa muissa maissa ja kulttuureissa kihlautuminen on kuitenkin yleinen tapa. Kihlauksella ilmoitetaan kahden nuoren aikeista mennä naimisiin. Yleensä kihlajaisissa nuoret antavat toisilleen sormukset ja perheet sopivat tulevasta häistä, missä ja milloin häät pidetään. Suomalaisessa yhteiskunnassa

kihlautumisen voi purkaa palauttamalla kihlasormuksen tai kertomalla kihlauksen purkamisesta kihlatulleen.

Monissa muissa maissa kihlauksen purkaminen voi olla hankalaa. Joissakin maissa kihlauksen yhteydessä suoritetaan uskonnollinen vihkiminen tai siunaus, jotta nuoret voivat rauhassa tutustua toisiinsa ilman, että tekevät jotain uskonnon kieltämää. Esimerkiksi nuoret voivat vapaasti kosketella ja pitää hyvänä toisiaan ja muun yhteisön silmissä se nähdään hyväksyttävänä, koska nuoret on siunattu uskonnollisesti.

Uskonnollinen vihkiminen / siunaaminen

Monille ihmisille uskonnollinen vihkiminen tai siunaaminen on tärkeää. Ihminen, joka uskoo oman uskontonsa mukaisesti ja haluaa elää sen määräysten mukaisesti, haluaa, että hänen avioitumisaikeensa on myös uskonnollisesti hyväksytty ilman, että henkilö joutuu tekemään syntiä ja kokemaan omantunnontuskia. Ongelmaksi saattaa muodostua se, että monesti uskonnollista siunaamista ja vihkimistä suoritetaan myös alaikäisille koska uskonnon ajatellaan antavan luvan avioitumiseen kun nuori saavuttaa murrosiän ja tulee sukukypsäksi.

Suomessa Suomen viralliset kirkot ja viralliset yhdyskunnat, joilla on oikeusministeriön myöntämä vihkilupa voivat suorittaa virallista vihkimistä samalla tavalla kuin maistraatti. On kuitenkin uskonnollisia yhteisöjä ja henkilöitä, jotka suorittavat uskonnollisia vihkimisiä, joilla ei ole virallisesti mitään statusta Suomen lain edessä. Usein saattaakin käydä niin, että nuori on uskonnollisesti vihitty eli itsensä ja perheensä mielestä naimisissa mutta Suomen lain edessä naimaton. Usein ongelmia syntyy siinä vaiheessa, kun jompi kumpi puolisoista haluaakin erota liitosta, uskonnollisesta näkökulmasta siitä saattaa muodostua ongelma. Esim. katolilaisuudessa avioero ei aina ole mahdollista ja islamissa naisen pitää pyytää erillistä "avioero-oikeutta" ennen uskonnollista vihkimistä.

Sen takia ennen kuin nuori suostuu uskonnolliseen vihkimiseen / siunaamiseen, hänen olisi hyvin tärkeää selvittää ja ymmärtää mihin on suostumassa. Olisi myös erittäin tärkeää, että nuori vaatisi kaiken sovitun kirjaamista paperille esim. *avioero-oikeuden* (naisten kohdalla), huomenlahjan suuruuden ja milloin ja miten se suoritetaan, oikeuden ehkäisyyn, lasten lukumäärän, opiskelu- ja koulutusoikeuden, avioeron sattuessa omaisuuden jaon (virallisessa vihkimisessä *avioehto*) ja miten se ositetaan. Vihkimisestä tulisi pyytää uskonnollisen vihkijän tai siunaajan

allekirjoituksella varustettu todistus, jossa edellä mainitut kohdat näkyvät, itsellä ja puolisolle omat kappaleet. Virallisen avioeron saa Suomessa helposti (niin kuin seuraavassa kappaleessa kerrotaan) mutta uskonnollinen vihkiminen saatetaan tulkita esim. ”*kunnes kuolema meidät erottaa*” -tyyppiseksi lupaukseksi.

Avioero

Suomessa kaikilla avioliitossa olevilla ihmisillä on oikeus erota puolisostaan. Joskus puolisolien keskinäiset ristiriidat voivat olla niin vaikeita, että avioero on paras ratkaisu oman ja toisten hyvinvoinnin kannalta. Jompikumpi puolisoista tai molemmat yhdessä voivat hakea avioeroa. Jos vain toinen puolisoista haluaa erota, on hyvä muistaa ettei toinen osapuoli voi sitä mitenkään estää. Avioeron hakemisessa ei tarvitse ilmoittaa / kertoa mitään syytä avioeron hakemiseen. Joissakin maissa avioeron saamista varten täytyy osoittaa esim. puolison uskottomuus tms. Suomessa pelkkä hakemus ilman syytä riittää. Avioero laitetaan vireille toimittamalla avioerohakemus käräjäoikeuden kansliaan. Tästä alkaa puolen vuoden harkinta-aika, jonka jälkeen avioero astuu voimaan jommankumman puolisoista sitä vaatiessa. Jos puoliset ovat asuneet erillään keskeytyksessä vähintään puoli vuotta, voidaan avioero myöntää heti.

Avioliitot Suomessa

Suomessa avioliitto on pariskunnan henkilökohtainen asia, josta he itse päättävät. Naimisiin mennään useimmiten rakkaudesta ja halusta sitoutua toiseen. Suomessa avioparit ovat yleisesti ottaen tasaveroisia, molemmilla on oikeus opiskella tai tehdä töitä. Toisaalta taas kumpi vaan voi jäädä kotiin hoitamaan lasta, jos tulee perheenisäystä.

1.3.2017 lähtien Suomessa samaa sukupuolta olevat parit ovat saaneet mennä naimisiin keskenään. Heillä on samat oikeudet ja velvollisuudet kuin muillakin naimisiin mennessään.

Suomessa avioerot ovat aika yleisiä, tilastojen mukaan melkein puolet avioliitoista päättyvät eroon. Avioero on aina raskas päätös, ja siitä toipuminen voi viedä aikaa.

Avioliiton solmiminen on jokaisen oma valinta. Suomessa monet parit elävät myös avioliitossa ilman suunnitelmia avioliitosta. Seurustelu tai sinkkuna eläminenkin on

hyväksyttävää, kaikilla on vapaus elää oman näköistä elämää kenen kanssa se hyvältä tuntuu.

Muistilista naimisiin aikoville tai sitä pohtivalle:

- Naimisiin ei kannata kiirehtiä liian nuorena, ensin on hyvä opiskella ja miettiä mitä haluaa tehdä tulevaisuudessa.
- Tutustu tulevaan puolisoosi ennen kuin menet naimisiin. Jutelkaa tulevaisuutta koskevista yhteisistä asioista kuten lapsista, rahan käytöstä, työnteosta & kodinhoidosta.
- Ennen naimisiin menoa on hyvä puhua myös mahdollisesta avioehdon tekemisestä.
- Joissakin kulttuureissa ja uskonnoissa avioitumisen yhteydessä naisen perhe maksaa miehen perheelle myötäjäiset tai nainen tuo mukanaan kappioita.
- Joissakin kulttuureissa ja uskonnoissa taas mies maksaa tulevalle vaimolleen huomenlahjan tai morsiusrahan. On erittäin tärkeitä, että jos olet nainen itse päätät ja saat haluamani huomenlahjan. Usein huomenlahja on naisen omaisuutta ja avioeron sattuessa nainen saa sen kokonaan, jotta voi olla taloudellisesti riippumaton.
- Mene naimisiin vain omasta tahdostasi, muista että sinulla on oikeus kieltäytyä. Avioliitto tuo mukanaan vastuuta ja velvollisuuksia, ota selvää niistä ennen kuin teen isoja päätöksiä elämästäsi.
- Jos sinua painostetaan tai pakotetaan avioliittoon, kerro siitä jollekin luotettavalle aikuiselle. Esimerkiksi sosiaalityöntekijä, koulukuraattori, Sopun työntekijä tai poliisi voivat auttaa. Tärkeintä on ettet jää yksin asian kanssa.

Seksi & seksuaalisuus

Mitä seksi on?

Seksillä tarkoitetaan toimintaa, jonka tarkoituksena on tuottaa nautintoa. Se on aina vapaaehtoista ja molemminpuolista. Seksi on täysin luonnollista eikä sitä tarvitse hävetä. Se voi olla joko kahden (tai monen) ihmisen välistä tai sitä voi harrastaa myös yksin; silloin puhutaan masturbaatiosta eli itsetyydytyksestä. Erilaisia tapoja harrastaa seksiä tai itsetyydytystä on monia; ei ole olemassa "yhtä oikeaa tapaa".

Ennen kuin harrastaa seksiä toisen kanssa, on hyvä oppia tuntemaan oma vartalonsa. Itseään koskettelemalla ja hyväilemällä pystyy selvittämään ne tavat, mitkä itsestä tuntuvat hyvältä. Masturbaatiota eli itsetyydytystä voi harrastaa käsillään tai erilaisilla välineillä. Tällaisia välineitä voivat olla esimerkiksi dildot, tekovaginat yms. Tärkeintä sekä seksissä että itsetyydytyksessä on aina turvallisuus: seksin aikana hyvältä tuntumisen lisäksi itsellä ja kumppanilla täytyy olla turvallinen olo ja luottamus toisiinsa.

Muistilista seksin harrastamista varten:

- Jutelkaa etukäteen kumppanin kanssa, mikä kummastakin tuntuu hyvältä ja mitä ei saa tehdä
- Kerro kumppanillesi mikä sinusta tuntuu hyvältä
- Varmista että itselläsi on turvallinen olo kumppanisi kanssa
- Varmista että kumppanillasi on turvallinen olo sinun kanssasi
- Muista että sinulla ja sinun kumppanillasi on aina oikeus lopettaa kesken ja sanoa ei jos sinusta tai kumppanistasi ei tunnu hyvältä/sinuun tai häneen sattuu tms.

Seksuaalinen suuntautuminen

Seksuaalisuus on koko elämän läpi jatkuva prosessi. Jokainen ihminen voi halutessaan määrittellä seksuaalisen suuntautumisensa tai olla määrittelemättä sitä. Seksuaalisuuden määrittelyyn vaikuttaa yleensä sekä oma että kohteen sukupuoli. Erilaisia seksuaalisen suuntautumisen muotoja on monia; on hyvä huomioida, että esimerkiksi heteroseksuaalisuus on yksi seksuaalisuuden muoto. Yleisimpiä seksuaalisen suuntautumisen määrittelyjä ovat:

heteroseksuaalisuus

Emotionaalisen ja/tai seksuaalisen vetovoiman tunteminen muuta kuin omaa sukupuoltaan edustavia kohtaan (esim. mies naista kohtaan tai nainen miestä kohtaan)

homoseksuaalisuus

Emotionaalisen ja/tai seksuaalisen vetovoiman tunteminen samaa sukupuolta edustavia kohtaan. Yleensä suppeammin käytetty kuvaamaan miestä, joka tuntee vetoa muita miehiä kohtaan. Lesbo on puolestaan nainen, joka tuntee vetoa muita naisia kohtaan.

biseksuaalisuus

Emotionaalisen ja/tai seksuaalisen vetovoiman tunteminen sekä omaa että eri sukupuolta olevia henkilöitä kohtaan; kumppanin sukupuolella ei välttämättä ole merkitystä.

panseksuaalisuus

Emotionaalisen ja/tai seksuaalisen vetovoiman tunteminen kaikkia sukupuolia olevia ihmisiä kohtaan. Panseksuaalisuuden ja biseksuaalisuuden ajatellaan olevan hieman lomittain.

aseksuaalisuus

Hyvin vähän tai ei lainkaan seksuaalisen vetovoiman tuntemista toisia henkilöitä kohtaan. Aseksuaali voi kuitenkin tuntea emotionaalista vetovoimaa toisia henkilöitä kohtaan, riippumatta toisen henkilön sukupuolesta tai seksuaalisuudesta. Aseksuaalisuus ei myöskään määrittele kokijan sukupuoli-identiteettiä tai sukupuolen kokemusta. Aseksuaalisuus on täysin luontainen seksuaalisuuden muoto; se ettei halua harrastaa seksiä kenenkään kanssa on täysin normaalia ja hyväksyttävää.

Muistilista seksuaalisuuden määrittelyyn:

- Saan määritellä oman seksuaalisuuteni sillä tavoin kun itse haluan
- Voin kertoa suuntautumisestani muille tai olla kertomatta: kenelläkään ei ole oikeutta saada tietää jos en sitä itse halua
- Olen hyvä ja arvokas juuri sellaisena kuin olen: minun ei tarvitse hävetä seksuaalisuuttani millään tavoin

Sukupuoli & sukupuoli-identiteetti

Ihmisen sukupuoli koostuu monista asioista; yleensä vähäisimpänä vaikuttavat sukuelimet (vanha nimitys sukupuolielimet). Sukupuoli on kokonaisuus, johon vaikuttavat fyysiset, psykologiset, hormonaaliset, sosiaaliset, kulttuuriset, geneettiset ja kehitykselliset ominaisuudet. Sukupuoli on aina jokaisen henkilön oman kokemuksen määrittelemä. Alle on koottuna yleisimpiä sukupuoleen ja sukupuoli-identiteettiin liittyviä termejä.

sukupuoli-identiteetti

Termi ihmisen kokemukselle omasta sukupuolestaan tai sukupuolettomuudestaan.

cis-ihminen

Cis-ihminen on ihminen, joka on syntymässä määritelty johonkin sukupuoleen ja kokee määritellyn sukupuolen omakseen. Esimerkiksi cis-nainen on nainen, joka on syntymässä määritelty naiseksi ja kokee itsensä naiseksi. Cis-mies on mies, joka on syntymässä määritelty mieheksi ja kokee itsensä mieheksi. Cis on transin vastakohta.

intersukupuolinen

Intersukupuolinen kuvaa käsitteenä ihmisen erilaisia anatomisia, fyysisiä ja kehollisia piirteitä jotka eivät ole yksiselitteisesti mies- tai naistyyppilliset. Suomessa ei ole intersukupuolisia suojaavaa lainsäädäntöä, joten intersukupuoliset määritellään usein syntymässään siihen sukupuoleen, mitä heidän vanhempansa haluavat heidän olevan. Intersukupuolisuus ei kuitenkaan määrittele ihmisen sukupuoli-identiteettiä; intersukupuoliselle lapselle kehittyy sukupuoli-identiteetti ajan saatossa.

transihminen

Transihminen on kattotermi ihmisille, jotka eivät koe heille syntymässä määritelty sukupuolta omakseen tai ilmaisevat sukupuoltaan eri tavalla kuin miten heidät on syntymässä määritelty. On kuitenkin hyvä muistaa että ihminen, joka ei koe olevansa cis-ihminen, ei välttämättä kuitenkaan koe itseään transihmiseksi.

muunsukupuolinen/ transgender

Muunsukupuolinen voi kokea olevansa sekä mies että nainen, jotain naiseuden ja mieheyden väliltä tai täysin sen ulkopuolelta.

transmies

Transmies on mies, joka on syntymässä määritelty naiseksi eikä koe syntymässä määriteltyä sukupuolta omakseen. Transmies saattaa puhua itsestään miehenä, transmiehenä tai transtaustaisena miehenä.

transnainen

Transnainen on nainen, joka on syntymässä määritelty mieheksi eikä koe syntymässä määriteltyä sukupuolta omakseen. Transnainen saattaa puhua itsestään naisena, transnaisena tai transtaustaisena naisena.

sukupuolen korjaaminen

Sukupuolen korjaamisella tarkoitetaan lääketieteellisiä hoitoja, joilla transihminen tai muunsukupuolinen voi korjata kehoaan vastaamaan paremmin omaa sukupuolen kokemustaan. Sukupuolen korjaamiseen liittyy sosiaalisen prosessin lisäksi usein myös

juridinen prosessi. Juridinen sukupuolen korjaaminen tarkoittaa henkilötietojen (henkilötunnus, nimi, sukupuoli) muuttamista väestörekisteriin. Huom! "Sukupuolen vaihtaminen" on vanha termi, jota ei saisi käyttää.

transvestisuus

Henkilö, joka kokee ajoittain tarvetta ilmaista itseään toiselle sukupuolelle tyypillisillä tavoilla, vaatteilla ja eleillä. Esimerkiksi cis-mies joka pukeutuu naisen vaatteisiin ja haluaa itseään kutsuttavan naisen nimellä yms. Transvestiitit ovat yleensä tyytyväisiä syntymässään määriteltyyn sukupuoleen eivätkä koe tarvetta korjata sukupuoltaan. Transvestiitit haluavat kuitenkin että heitä kohdellaan sen sukupuolen mukaisesti, mitä he milloinkin ilmentävät. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi pukeutuessaan naiseksi he haluavat heitä kohdeltavan naisina.

Muistilista sukupuolen määrittämiseen:

- Minulla on oikeus omiin tunteisiini ja sukupuolen kokemukseeni: saan olla juuri sellainen kuin olen eikä minun tarvitse hävetä itseäni.
- Minulla on oikeus kertoa muille, jos minusta tuntuu että minua sukupuolitetaan väärin (esimerkiksi tytötellen tai pojittellen).

Seksuaaliterveys

Terveys ja hyvinvointi ovat vahva osa ihmisen seksuaalisuutta. Terveys koostuu fyysisen hyvinvoinnin lisäksi myös henkisestä ja psyykkisestä hyvinvoinnista.

Miten pidän huolta seksuaaliterveydestäni?

- *Turvallisuus*: seksiä tai intiimiä läheisyyttä tulisi harrastaa vain sellaisten ihmisten kanssa, jotka itse kokee itselleen turvallisiksi. Oma turvallisuus on erittäin tärkeää ihmissuhteissa. Aina on myös oikeus sanoa ei, jos siltä tuntuu.
- *Fyysinen suojaus*: jokaisen tulisi käyttää kondomia harrastaessaan seksiä uusien ihmisten kanssa, sukupuolesta tai seksuaalisesta suuntautumisesta huolimatta. Kondomi suojaa parhaiten sukupuolitaudeilta.
- *Hyvinvointi*: On tärkeää opetella arvostamaan omaa kehoaan ja seksuaalisuuttaan sellaisenaan kuin se on.
- *Terveystenhoito*: Hakeudu tarvittaessa, esimerkiksi sukupuolitautia epäillessäsi, terveydenhoidon puoleen. Suomessa terveydenhoitohenkilökunnalla (lääkärit, sairaanhoitajat, terveydenhoitajat) on vaitiolovelvollisuus.

Yleisimpiä seksin välityksellä tarttuvia tauteja ovat:

- *Klamydia*: Yleinen bakteerin aiheuttama tauti. Kaikille klamydia ei aiheuta minkäänlaisia oireita; yleisimpiä oireita saattavat kuitenkin olla poikkeava valkovuoto, kirvelyn tunnetta virtsatessa, ylimääräistä veristä tiputteluvuotoa ja virtsaputken tulehdusta. Klamydian voi todeta vain käymällä sukupuolitautilaboratoriossa.
- *HPV (ihmisen papilloomavirus)*: Yleinen viruksen aiheuttama tauti. Oireina voi olla kutinaa ja visvasyiliä sukuelinten alueella, mutta tartunta voi olla myös oireeton.
- *Herpes*: Yleinen viruksen aiheuttama tauti. Oireina rakkulamainen tulehdus, esimerkiksi sukuelinten alueella. Rakkuloita voi olla myös muualla kehossa; esimerkiksi suun alueella. Herpes voi oireilla kerran elämässä tai viikoittain; vaihteluväli on todella suuri. Herpeksistä ei voi parantua mutta sen oireita voi helpottaa lääkityksellä.
- *Tippuri*: Bakteerin aiheuttama tauti. Tippuri voi olla täysin oireeton mutta saattaa aiheuttaa hoitamattomana munasarjatulehduksen tai eturauhas- ja lisäkielivestulehduksen. Voidaan hoitaa lääkkeillä.

Abortti eli raskaudenkeskeytys

Suomessa abortti eli raskaudenkeskeytys on sallittua. Abortin saa esimerkiksi seuraavissa tilanteissa:

- jos olet alle 17-vuotias tai yli 40-vuotias
- jos synnytys vaarantaa terveytesi
- jos et pysty hoitamaan lasta sairauden takia
- jos olet jo synnyttänyt neljä lasta

Yllämainittujen syiden lisäksi abortin saamiseen riittää yksinkertaisesti myös se, että lapsen synnyttäminen ja kasvattaminen olisi liian suuri rasitus elämällesi; esimerkiksi asumistilanne, perhesuhteet, taloudellinen tilanne jne.

Naisella on täysi oikeus päättää abortista itse. Jos olet alaikäinen, et tarvitse aborttiin vanhempiesi lupaa; terveydenhuollon ammattilaisia sitoo vaitiolovelvollisuus.

Abortti tulee tehdä ennen 12. raskausviikkoa. Abortin jälkeen tehdään muutaman viikon sisään terveystarkastus, jossa tarkistetaan vointiasi. Lisätietoja saa omalta terveysasemalta soittamalla terveyskeskuksen ajanvaraukseen.

Seksuaalinen väkivalta & seksuaalirikokset

Seksuaalinen väkivalta ja seksuaalinen hyväksikäyttö on aina rikos. Asian vakavuuteen ei vaikuta se, onko tekijä puoliso, entinen puoliso tai muu läheinen ihminen: kyse on aina rikoksesta. Suomen lainsäädännön mukaan parisuhteessa, avoliitossa tai avioliitossa tapahtuva raiskaus on aina rikos.

Jokaisella ihmisellä on oikeus omaan koskemattomuuteensa, mikä tarkoittaa sitä että jokaisella on oikeus omaan ruumiiseensa, omaan seksuaalisuuteensa ja oikeus määritellä itselleen sopivat rajat. Nämä oikeudet ovat iästä, sukupuolesta, seksuaalisuudesta, uskonnosta ja kansalaisuudesta riippumattomia.

Seksuaalirikoksia ovat: pakottaminen seksuaaliseen tekoon, lapsen tai aikuisen seksuaalinen hyväksikäyttö, raiskaus ja seksuaalipalvelun ostaminen nuorelta.

LHBTIQ* & seksi (eng. LGBTIQ)

LHBTI* on lyhennelmä sanoista lesbo, homo, biseksuaali, trans ja intersukupuolinen. *-merkki sisällyttää itseensä myös loput seksuaali- ja sukupuolivähemmistön termit; ne eivät kaikki mahdu samaan lauseeseen.

Koska LHBTI*-ihmisille on jo tehty valmiiksi monipuolisia oppaita ja sivuja liittyen seksuaaliseen kanssakäymiseen ja turvataitoihin, laitamme tähän alle niihin sopivat linkit joista pääsee tutkimaan oppaita suoraan itse.

Naisten välisen turvaseksin opas:

https://issuu.com/aurinkoiseksi/docs/issuu_seksitaudit_naisten_v_lisess

Seksi ja trans: opas transihmisille ja heidän kumppaneilleen:

https://www.dropbox.com/s/la7jh56f9mns2fg/Trans_ja_seksi_paivitetty.pdf?dl=0

Miesten välinen seksi: <https://miestenkesken.fi/fi/seksista/>

Seksuaalioikeudet

Suomessa noudatetaan seksuaalioikeuksia, joiden tarkoituksena on suojella ihmisiä, heidän seksuaalisuuttaan ja oikeutta koskemattomuuteen. Suomessa suojaikärajana on 16 vuotta. Suojaikärajan määrittämisellä pyritään suojelemaan alle 16-vuotiaita nuoria aikuisten tai selkeästi vanhempien nuorten seksuaalisilta teoilta (seksuaaliset ehdotukset, suuseksi, seksuaalinen hyväily, yhdyntä). Suojaikäraja ei kuitenkaan estä alle 16-vuotiasta nuorta seurustelemasta yli 16-vuotiaan nuoren kanssa, jos molemmat ovat kehitykseltään (fyysinen,

henkinen, psyykkinen) lähellä toisiaan. Jos alle 16-vuotias nuori ja yli 16-vuotias nuori harrastavat seksiä keskenään, on ehdotonta että molemmat ovat halukkaita ja suostuvaisia tähän. Vastuu iän varmistamisesta on kuitenkin aina sillä, joka on vanhempi. Tämä tarkoittaa sitä, että vaikka alle 16-vuotias nuori valehtelisi olevansa yli 16-vuotias, se ei poista vanhemman osapuolen syyllisyyttä.

Seksuaalioikeudet ovat:

1. Oikeus omaan seksuaalisuuteen

- Sinulla on oikeus määritellä tai olla määrittelemättä oma seksuaalisuutesi.

2. Oikeus tietoon seksuaalisuudesta

- Sinulla on oikeus saada luotettavaa ja hyvää tietoa seksuaalisuudesta ja siihen liittyvistä asioista.

3. Oikeus suojella itseään ja tulla suojelluksi

- Sinulla on oikeus suojella itseäsi ja saada suojelusta. Sinulla on oikeus määritellä kuka sinuun koskee ja millä tavalla. Sinulla on aina oikeus sanoa ei, jos et halua että sinuun kosketaan.

4. Oikeus seksuaaliterveyspalveluihin

- Sinulla on oikeus saada terveydenhoitoa esimerkiksi raskauden ehkäisyyn tai sukupuolitauteihin liittyen.

5. Oikeus tasa-arvoon ja syrjimättömyyteen

- Kukaan ei saa syrjiä sinua seksuaalisuutesi takia. Sinulla on oikeus toteuttaa seksuaalisuuttasi itsellesi sopivalla tavalla, niin kauan kuin se tapahtuu lain puitteissa ja muita ihmisiä kunnioittaen.

6. Oikeus yksityisyyteen

- Sinulla on oikeus omaan yksityisyyteesi: sinun ei tarvitse kertoa esimerkiksi seksuaalisuuteesi liittyvistä asioista jos et itse sitä halua.

7. Oikeus vaikuttamiseen

- Sinulla on oikeus vaikuttaa omiin oikeuksiisi: voit esimerkiksi allekirjoittaa vetoamuksia, ottaa osaa mielenosoituksiin jne.

Yhdenvertaisuuslaki

Suomessa on säädetty yhdenvertaisuuslaki, jonka mukaan ketään ei saa syrjiä ihonvärin, kansalaisuuden tai etnisen alkuperän, seksuaalisuuden, sukupuolen, iän, kielen, uskonnon tai vakaumuksen, mielipiteen, vamman, terveydentilan tai muun henkilöön liittyvän asian takia. Yhdenvertaisuuslaki valvoo ihmisten perusoikeuksia; esimerkiksi kouluun pääsyä, työllistymistä ja erilaisten palveluiden saamista.

Lähteet

Infopankki 2018. Viitattu 15.5.2018.

<https://www.infopankki.fi/fi/elama-suomessa/terveys/abortti>

Maistraatti 2018. Vihkiminen.

https://www.maistraatti.fi/fi/Palvelut/vihkiminen_ja_parisuhteen_rekisterointi/Vihkiminen/

MLL nuortennetti. Viitattu 15.5.2018

<https://www.nuortennetti.fi/ihmissuhteet/seurustelu/voisko-se-tykata/>

MLL nuortennetti. Viitattu 15.5.2018

<https://www.nuortennetti.fi/ihmissuhteet/seurustelu/seurustelun-abc/>

MLL nuortennetti. Viitattu 15.5.2018

<https://www.nuortennetti.fi/ihmissuhteet/seurustelu/valmis-seksiin/>

Nuortenlinkki. Viitattu 15.5.2018

<https://nuortenlinkki.fi/tietopiste/tietoartikkelit/seksuaalisuus/seksuaalisuus-ja-seurustelu>

Oikeusministeriö - Demokratia-, kieli-, ja yhdenvertaisuusyksikkö 2018. Viitattu 15.5.2018.

<http://yhdenvertaisuus.fi/mita-on-yhdenvertaisuus>

Pihkala, Maari & Oksanen, Pii Pia & Lampinen Johanna. Amnesty 2012. Mun

Rajat-opetusmateriaali.

https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/frantic/amnesty-fi/2014/04/MUN-RAJAT_TYOKIRJA_TA_lores-3.pdf

Sopu 2018. Määritelmät ja sanasto. <https://soputila.fi/ammattilaiset/maaritelmät-ja-sanasto>

THL: Maailman terveysjärjestön (WHO) Euroopan aluetoimisto ja BZgA :

Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa; suuntaviivat poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille. Helsinki 2010.

<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80220/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246.pdf?sequence=1> (s.19-24, 26, 27, 29, 30)

THL: Edistä, ehkäise, vaikuta - seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma

2014-2020 (Toimittaneet: Reija Klemetti & Eija Raussi-Lehto) Juvenes Print- Suomen

Yliopistopaino. Tampere 2014. (s. 46, 47)

Väestöliitto 2018. Viitattu 15.5.2018

<https://www.vaestoliitto.fi/nuoret/mina-ja-muut/seurustelu2/suhteen-paattyminen/>

Väestöliitto 2018. Viitattu 15.5.2018

<https://www.vaestoliitto.fi/nuoret/mina-ja-muut/seurustelu2/>

Väestöliitto 2018. Viitattu 15.5.2018

<https://www.vaestoliitto.fi/nuoret/mina-ja-muut/seurustelu2/aloitteen-tekeminen/>

Väestöliitto 2018. Viitattu 15.5.2018.

http://www.vaestoliitto.fi/parisuhde/tietoa_parisuhteesta/parisuhdevakivalta/seksuaalinen-vakivalta/

Väestöliitto 2018. Viitattu 15.5.2018.

https://www.vaestoliitto.fi/@Bin/5075627/Seksuaalioikeudet_info_A4_pdf.pdf

Väestöliitto 2018. Viitattu 15.5.2018

<http://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/tietoa-seksuaalisuudesta/>

Väestöliitto 2018. Viitattu 15.5.2018

<https://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/tietoa-seksuaalisuudesta/seksin-iloa/>

Väestöliitto 2018. Viitattu 15.5.2018

<https://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/tietoa-seksuaalisuudesta/rakastelua-yksin/>